

eru sum kunnugt „Get off my bag“ ella „Don't fence me in“.

- Hitt innskotið kemur frá trælalaldinum. Trælir og fyrrverandi trælir høvdu eina sterka kenslu av, at kroppar teirra høvdu verið misnýttir. Hjúveran av trælalaldinum í suðurstatunum fekk norðurstatsamerikumenningar at lýsa frælsi, sum „ikki at vera ein trælur“. Tað vil siga, at hava rættin at ráða yvir egnum kroppi, og gera tað við hann, ið einum lystir. Hesa týðing av frælsishugtakinum sær ein týðuliga í bókini „Onkel Toms hytte“, ið var tann størsta amerikanska metslúbókin í 1800-talinum.

Kjarnin í hesum báðum uppfatanunum av frælsishugtakinum, er rætturin til privatlívið, og tað er júst hesin rætturin, ið er við at verða máður burtur í USA - og ikki bert orsaka av almennu framsýningini hjá Kenneth Starr um kynslívið hjá Clinton.

- Vit siggja eitt útbreitt rák móti einari máan av privatlívinum, ið nútíðar kapitalisman sjálf er við til at slóða fyrri. Kapitalisman fær ikki verið tiluttan dygt innblanding í privatlívið hjá fólki. Hygg t.d. at gjaldskortskipanini her í USA - hon hevði ikki kunnað virkað uttan, at gjaldskortsfeløgini høvdu beinleiðis atgongd til at vaka yvir brúksvanunum hjá fólki. Og hesir brúksvanar kunnu heilt lættliga verða almannakunngjörðir, soleiðis sum tað nýliga hendi fyrri guvernørin hjá okkum í Massachusetts. Mótsøðumenn hansara høvdu fingið fatur í yvirlitinum yvir gjaldskortsnýtslu hansara fyrri eitt ár, og teir almannakunngjörðu yvirlitid. Tað kom til sjóndar, at hesin guvernørin, ið lýsti við, at hann kundi skapað yvirskot á fjárgjarlógum statsins, sjálfur hevði eina persónliga skuld á yvir 100.000 dollarar. Hetta skelkaði mong - hann av øllum! Men tað, ið skelkaði meg var, at tað ikki skelkaði fleiri, at yvirlit hansara yvirhøvur kundi verða almannakunngjört. Kann tað henda honum, so kann tað henda fyrri okkum øll.

Hetta lyndi, til at liv og vanar hjá amerikonskum íbúgvum verða meira og meira gjøgnumlýstir, vindur upp á seg, sambært Patterson, orsaka av at gerandisdagurin hjá nútíðarmenniskjanum gerst alt meira og meira elektróniskur, og orsaka av, at tann fjárgjarliga skipanin gerst alt meira fjøltýdd.

- Hendan fjøltýdda skipanin kravur alt fleiri upplýsingar. Tað eru í USA heilar fyrirkø, ið liva av at kanna bakgrundina og innkeypsvanar hjá fólki fyrri gjaldskortsfeløgini. Kongressin hevur leingi roynt at víðtaka lógir, ið styrkja privatlívið hjá einstaklingum, men ferð eftir ferð hevur tað eydnast valdsmeiklum fyrirkø, at fáa stóga hesum.

Forsetahjúni Hillary og Bill Clinton. Forsetafrúan er sera vælumtøkt í USA, og hon hevur vart mannin, hóast hann alment hvur váttað, at hann hevur verið henni ótrúgvur

savnsmynd

Svørt, kvinnur og vreiðir menn

Aðrir tættir, ið máa burtur privatlívið amerikannanna eru, sambært Orlando Patterson, tann alsamt meira gøluhugað fjølmiðlaheimin og at enda, men ikki minst, ovurstóra valdið hjá ríkisáðerunum.

Hann flennir, ristir vantrúgvina á høvdið og sigur við áherðslu: - Aðrenn Kenneth Starr kom upp í leikin, tá vóru vit mong, ið als ikki høvdu varhugan av, at almennir áðerir í USA hava so víttrekandi valdsheimildir. Hesum eru tað milliónir av amerikannum, ið júst av álvara hava funnið útav. Sjálvandi hevur Starr eitt ávíst vald, orsaka av, at hann er óheftur kann-ingardómari. Kannigar hansara kunnu taka eins langa tíð og honum lystir, og ikki er nakað fjárgjarligt loft víðvikjandi kostnaðinum av kanningararbeiði hansara. Men arbeiði hansara sýnir hóast alt vanligu valdsheimildirnar hjá almennum áðerum, og vit vita nú, hvussu galið tað kann enda, tá ið hesar heimildir enda í hondunum hjá einum einaveldissinnaðum manni, sum Starr. Hugsunarháttur hansara er ræðandi. Starr og affinnarar móti Clinton endurtaka hesi orð, eins og vóru tey ein mantra: „Ja, forsetin leyg jú undir eiði, og lýgur ein undir eiði, so skal ein hálshøggað, líkamikið hvat ein hevur logið um. Ein lygn er ein lygn. Liðugt!“

Patterson andar djúpt og skerir sína áskóðan um hendan mátan fyrri próv-forslu út í papp: - Tað kann bert undirgava demokratið at siggja vitnisfrágreiðing.

ina í slíkum treytaleysum frøðiheimum. Í veruleikanum kann skyldan at siga sannleikan koma í tvístøðu við rættin hjá tí einstaka at verja privatlívið sítt.

- Tað, ið tú sigur er, at ein, tá ið ein er í einari støðu, ið brýtur niður rættin til privatlívið, beinleiðis hevur eina borgaraskyldu at lúgva, og tiskil gjørdi Clinton rætt?

- Ja, avgjort. Og tað verður - til alla lukku - enn góðtikið av nógv teimum flestu almennu áðerum. Tað verður vanligu ikki sæð sum ein brotsgerð, tá ið ein í borgarligum rættarmáli lýgur, fyrri at fjala yvir privatlívið. Tað hendir allatíðina, og teir almennu áðerirnar kundu valt at lagt eftir fólki, orsaka av hesum, men tað gera teir vanligu ikki, tí at teir vita, at tað er siðiliga skeivt. Tað er hesa ibornu kensluna av, at kenna á sær hvat siðiliga er rætt og hvat er skeivt, ið Starr brýtur niður.

Mitt í ræðsluni um, at USA máa burtur eitt grundleggjandi fólkareðisligt frælsi, og at landið er í vanda fyrri einum rættilgum kvetti frá tí ytsta høggravonginum, so sær Patterson, hósat alt, eisini orsök til eitt sindur av bjartskyni. Við teirra ágangandi framferðarhátti, so eru republikanararir í vanda fyrri, at triggrir veljarabólkar minka um møguleika teirra at fáa eitt nýtt stórt fleirtal í báðum kómurum í kongressini á miðskeiðisvalinum. Hesir triggrir, møguleika týðandi, veljarabólkar eru tey svørtu, kvinnurnar og teir sokallaðu „vreiðu hvítu mennirir“.

Tey svørtu hava avgjort verið hollastu stuðlar Clint-

ons. Meinigarkanningarnar í hesum etniska bólkunum vísa eitt framúrskarandi úrslit fyrri Clinton. Orsaka av einari fortíð sum trælir, og seinni undirmettir av teimum hvítu, so uppfatar hesin bólkurin, meira enn nakar annar, rættin til privatlívið sum heilagan. Upp ímóti 90 prosentum av teimum svørtu stuðla forsetanum, og Patterson hevur lyndi at trúgva, at tað fer at eydnast teimum svørtu politisku leiðarunum at savna fleiri veljarar, enn vanligt er til miðskeiðisvalið.

Ein annar veljarabólkur, ið kann kann verða savnaður til fyrimuns fyrri demokratunum, eru kvinnurnar.

- Tað er merkisvert, at so mangar kvinnur stuðla Clinton í hesum málinum. Frágreiðingin er, at tær, eins og tann svart veljarabólkurin, meta frágreiðingina hjá Starr at vera vanæran ímóti privatlívinum. Amerikanskar kvinnur duga at leggja tvey og tvey saman. Starr liggur tætt móti tí trúarlíga høgna. Tað trúarlíga høgna roynir við teirra mótsøðu ímóti friari fósturtøku at stýra rættinum hjá kvinnunum at ráða yvir egnum kroppi. Hesa innrásina í egna kropp teirra ynskja nútímans amerikanskar kvinnur als ikki at góðtaka. Um kvinnurnar tiskil møta fjølmentar til miðskeiðisvalið, so koma republikanararir at missa atkvøður.

At enda visir Patterson á, at mangir republikanskir politikarar kunnu verða tiknir á bóli í kjalarvørrinum av Lewinsky-málinum. Tí tað kann ikki úti-hýsast, at teir sokallaðu „vreiðu hvítu mennirir“, ið hoyrdu til kjarnaveljararnar

hjá republikanarunum á miðskeiðisvalinum í 1994, fara at sita heima í sofuni í ár.

- Hesin bólkurin er samansettur av monnum í aldrinum 25-45 ár. Um ein skal døma eftir tí, ið hoyrist frá hesum bólkki kring landið, so eru teir ræðsluslignir um almannakunngerðina av kynslívinum hjá Clinton. Er tað nakað, ið teir ikki ynskja, so er tað, at kynsvanarnir hjá teimum sjálvum verða alment kendir. Eg haldi ikki, at hesin bólkur í staðin fer at atkvøða fyrri demokratunum, men fleiri fara helst at lata vera at atkvøða, eftir tað, ið teir hava sæð henda í Washington.

Rótutir trupulleikar

Umframt at skoða Lewinsky-málið, sum eina vanda-mikla gongd, við fastistiskum udirtónum, so sær Patterson eisini gølna, sum ein av seinastu kapitallunum í einum politiskum fyrimyndarskifti, ið fer fram í USA, og sum kemur at hava stóran týðning fyrri framtíðarinnar Amerika.

- Trúgvu stuðul fólksins móti Clinton gjøgnum alla hendingagongdina visir, at tíðarskeið stóra mansins av álvara er við at vera liðugt í USA.

Patterson visir á, at USA, hvørs politiski aðalkjarni siðabundið hevur verið anglo-saksiskur, og sum hevur verið ávirkaður av puritanskari tankagongd, meinar, at forsetin eigur at vera moralska fyrimynd tjóðarinnar (role model). Undirskilt, at forsetin skal vera ein stórur, sterkur, hvitur, ærligur, dygdugur maður.

- Men hugtakið „role

model“ gevur ikki meining í einum etniskt samansettum landi, sum USA. Ja, tað gevur ikki meining í einum landi, ið fevnir um eitt heilt meginland. Asiatisksk-amerikanar, meksikansk-amerikanar, hvítir protestantiskir amerikanar og kaliforniskir brimfjalariðar koma ikki neyðurliviliga at gerast samdir um eina felags moralska fyrimynd.

Patterson nikkar stillisliga, hyggur hugsunarsamur niður í jørdina, men hevur so røddina og andlitid og sigur:

- Breiði stuðul amerikannanna ímóti Clinton, er fólksins opna yvirlysing um, at tað ikki ynskjer eitt upphvejað oddafólk, ið eigur teimum, hvat tað inniber at vera dygdugur. Breiða í-búgvvarafjöldin ynskir skilliga ein fólkavalðan, ið kann stýra og valda yvir politisku skipanini. Tað vil siga, ein „manager“. Og sæð í hesum ljósinum, so er tað kanska als ikki so bytt at hava ein leiðara í teimum Hvítu Húsunum, ið hevur rótutar privatar trupulleikar. Vit hava øll rótutar privatar trupulleikar.